

COUPERUS IN HET MUSEUM I

Achter de schermen van het Literatuur- museum

Met de sluiting van het Louis Couperus Museum is Nederland weer een schrijversmuseum armer. Maar schrijvers zijn niet geheel verdwenen uit de musea van Nederland. De redactie van *Arabesken* zoekt Louis Couperus voor u in tentoonstellingen en collecties. In deze eerste aflevering maken we het onszelf makkelijk. We gaan op bezoek bij het museum waar we als genootschap een band mee hebben: het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum in Den Haag.

[1], [2], [3] en
[4].

Door: Carla Stiekema m.m.v. Annette Postma. Foto's: Carla Stiekema.

Op een maandagmiddag worden we ontvangen in de werkkamer van Bertram Mourits, hoofd collecties van het Literatuurmuseum en Couperusliefhebber. Het is stil in 'zijn' museum: op maandagen is het standaard gesloten. Het is dus een uitgelezen moment om in alle rust achter de schermen te kijken. Mourits is een sympathieke (en uiteraard belezen) gids, die de tijd neemt om ons het museum, het archief en de Couperiana te laten zien. Vooral in dat laatste zijn we natuurlijk bijzonder geïnteresseerd.

[5].

[1], [2] en [3].

Lamp met de kwastjes

Ver hoeven we niet te lopen: al in de gangen van het museum, bij de werkkamer van Mourits en zijn collega's, is het een luilekkerland voor literatuurliefhebbers. Elke paar stappen staan we stil. Meteen om de hoek is het al raak: daar staat het bureau van Elisabeth Couperus-Baud. [1] 'Och, het was net terug van een uitleen. We hebben het maar even hier neergezet,' verklaart Mourits.

Wij zijn alweer afgeleid: op het bureau staat de lamp [2] waarover Mohammed Benzakour al schreef in het vorige nummer van *Arabesken*.¹ Het lijkt geen twijfel dat de schemerlamp nog origineel is, in tegenstelling tot de kap. 'Kijk maar naar die foto van Couperus aan zijn schrijftafel: het voetje is hetzelfde als hier,' vertelt Mourits. Het heeft toch wel wat, om zo'n lamp nu in het echt te zien, op een paar centimeter afstand. 'De lamp het lichaam, het licht de ziel,' schreef Benzakour. Ruiken we de bijenwas van weleer nog, voelt de zijde van de zalmroze kap zo zacht als we vermoeden, dwarrelen die kwastjes frivool door onze vingers?

We houden ons in, proberen onze nieuwsgierigheid vooral met onze ogen te bevredigen. We zien dat het motiefje op de stof een soort gaas is, dat over de kap heen ligt. En dat de kleur van de stof het midden houdt tussen crème en wel héél zachtroze. Mohammed Benzakour meende dat het deze lamp was, '[...] bij welks licht 'de beste' roman uit de vaderlandse geschiedenis tot stand kwam'. Hij zag een aanwijzing in de 'gedempte teint van zijn zalmroze schemerlamp', waardoor Couperus geïnspireerd zou zijn om in de openingszin van *De stille kracht* de volle

maan 'bloedroze' te noemen. Die dichterlijke vrijheid is hem natuurlijk gegund. En wellicht was de originele kap – die vermoedelijk een keer is vervangen – rozer of is de lamp nu vershoten. Of misschien schijnt de lamp rozeroder als hij brandt. Maar dat laatste komen we niet te weten. De ziel vinden we namelijk niet: het peertje in de lamp ontbreekt. 'We doen die lamp liever niet aan, want anders verkleurt die kap zo,' licht Mourits toe.

Via de buste van Couperus [3] lopen we weer drie stappen verder, naar de boekenkast [4] van Couperus. We zijn heel benieuwd naar wat Couperus in zijn boekenkast had staan. Wat las hij zelf? Maar dat is hier helaas niet te vinden. 'Nee, alleen de boekenkast zelf hebben we gekregen, niet de collectie van Couperus,' legt Mourits uit. 'De boeken in deze kast zijn eerste drukken van boeken geschreven door Couperus. Goede plek om ze op te bergen, toch?' Hoe deze boeken [5] ruiken, leest u in deze *Arabesken*. Mohammed Benzakour heeft er namelijk flink aan gesnuffeld.² Hij beschreef wat we nu in de nok van de kast zien: een houtsnede van de in elkaar gevlochten letters W en M: de initialen van Maurits Wagenvoort. Volgens Benzakour was dit een goede huisvriend van Couperus, die deze vitrinekast speciaal voor hem in elkaar liet timmeren – en opmerkelijke keuze vinden wij. Een kast voor Louis Couperus: dat vraagt toch meer om een L en C. Maar blijkbaar moest Couperus eraan herinnerd worden wie de kast geschonken had. Misschien komt dat omdat de vriendschap tussen de twee mannen toch niet zo hecht was en

[6].

voornamelijk van Wagenvoorts kant kwam?³ In de weerspiegeling van de kast zien we een ander kunstenaarsverleden: gigantische schilderijen van Lucebert. Ze vullen de wanden van de gangen met hun kleurige voorstellingen. ‘Tsja, we hadden er geen ruimte meer voor in het museum. Toch fijn dat we in zo’n pand met veel te grote muren zitten,’ merkt Mourits relativerend op over de weinig inspirerende architectuur van het museum.

Afgesleten kopjes

Na nog een kast uit de collectie – we gaan het bijna normaal vinden – komt dan het bureau van de schrijver zelf [6]. We zien onze kans schoon: ‘Is het nou zo dat Couperus hieraan *Eline Vere* schreef, of kocht hij het bureau van de opbrengst van zijn roman? We hebben beide verklaringen namelijk wel eens gehoord,’ vragen we. Mourits moet ons het antwoord schuldig blijven: hij weet het zo gauw ook niet, maar kent de verhalen.

We besluiten om de kwestie later nog eens uit te pluizen. Linksom of rechtsom: het is een imposant meubel. Het ziet er zwaar en robuust uit, met een vaalgroene inktplaat op het vlak. Hier schreef hij dus. ‘En hier schaafde hij af en toe tegen de linkerhoek,’ merken we op. We gaan er gevoeglijk van uit dat die beschadiging niet door een verhuizing komt. Ook de sierkopjes aan de zijkanten [7] hebben de tand

[8].

[7].

des tijds niet geheel doorstaan. Vooral aan de linkerkant hebben hun neuzen het moeten ontgelden. We mijmeren erop los: 'Zou het tegen een muur aangestaan hebben?'

Heel lang staan we er niet bij stil: Mourits belooft ons nog meer moois. Hij gidst ons door het lege museum, via Astrid Roemer en Jan Wolkers, naar een replica van het carnavalspak van Couperus, uit 1913. Het glas van de vitrine weerkaatst een foto van Johnny the Selfkicker [8]. Hem zou dit pak ook geweldig hebben gestaan, vermoeden we. En nee, geen van de medewerkers van het museum heeft dit pak ooit met een borrel aangehad, zegt Mourits. We weigeren te geloven dat zij de verleiding zouden kunnen weerstaan om een tengere persoon in het roze kostuum te hullen. Er heeft zeker ook niemand de bontjas van Gorter om de schouders gehangen bij een uit de hand gelopen afscheidsfeestje... We lopen weer verder, achter Mourits aan.

Het pak is deel van de vaste collectie, net als het optreedpak van Johnny the Selfkicker, de radio van Ter Braak en allerlei schrijfmachines. Het museum heeft maar af en toe tentoonstellingen over volwassenenliteratuur; het is toch vooral een kindermuseum. Dat wil zeggen: op locatie. 'Online doen we wel heel veel. Dat geeft misschien een andere sensatie, maar je kunt gewoonweg meer laten zien.' We vinden het wel jammer. Voorheen waren het bureau en de schemerlamp voor Couperusliefhebbers te zien in het Couperus Museum, waaraan die waren uitgeleend. Nu staan ze toch wat eenzaam op de gang. Dat geldt natuurlijk niet alleen voor de spullen van Couperus, maar voor al die schrijversparafernalia die op gangen en in het archief grotendeels ongezien staan te verstoffen. Als het museum over een jaar of drie naar Utrecht verhuist, is er gelukkig iets meer ruimte voor tentoonstellingen. Het archief wil Mourits dan zo veel mogelijk bij de hand hebben. Een deel ervan grenst aan de werfkelders, dus dat kunnen ze dan toegankelijk maken. Die boekenkast van Couperus zou er bijvoorbeeld prachtig staan.

C 00383 Be 003

Een lift brengt ons naar de kelders van het gebouw. Via trappen en gangetjes komen we dan in het depot: een gigantische ruimte vol kasten en stellingen [9]. Overall waar je kijkt, verbergen dozen met bubbeltjesplastic en archiefpapier hun schatten.

We vallen meteen met onze neus in de boter: tussen de koppen van Simon Carmiggelt en Paul Citroen staat een beeldje van een jongeman, bevallig gezeten op een rotsje van klei, uit de collectie van Couperus. Om zijn nek hangt een kaartje met zijn archiefnummer [10]. Ernaast staan haast achteloos enkele studies van groter werk – zo tastbaar, maar toch durven we ze niet aan te raken – met erachter nog een buste van een mooie jongeman. Een A4'tje verklapt wat we niet meteen zien: C 00383 Be 003 is een reliëfportret van Elisabeth Baud [11]. Mourits houdt het

[9].

[11].

even omhoog, maar besluit het voor de foto even op een steekarretje te leggen. Het is maar goed dat hij erbij is, verzekeren we hem: 'Anders zouden we echt in de verleiding komen om al dit moois naar huis mee te smokkelen.'

Dat geldt zeker voor het volgende stuk uit het museum: het echte, originele carnavalspak van Couperus [12]. Het ligt uitgespreid in een grote, donkergrijze archiefdoos, beschermd tegen zonlicht, delicaat zachtroze te glanzen. 'Daarom hangt het echte pak dus ook niet in de vitrine. Daar zou het te veel verkleuren,' verklaart Mourits.

Tussen het bubbeltjesplastic

Ook goed beschermd is een vaas [13] van de familie Couperus. In het bubbeltjesplastic van een flinke doos haalt Mourits hem tevoorschijn. Lichtbruin is de vaas, met drakenoren en de prachtigste tekeningen. We zouden hier nog uren naar kunnen kijken, maar worden alweer afgeleid. Uit een van de stellingkasten komt een deel van het familieservies tevoorschijn. 'Het ligt hier nu inderdaad maar een beetje, maar we zijn wel aan het kijken of we elders het servies alsnog kunnen uitstellen.' Ook andere stukken vinden misschien nog een nieuw plekje, hoopt Mourits.

Hij pakt intussen een deksel van een grote schaal [14] uit de doos met 'FRAGILE' erop. Voorzichtig legt hij het op de grond. We durven niet te dichtbij te komen, zo

[10].

[12].

breekbaar en chique ziet het eruit. Uiteindelijk maken we, haast sluipend over de vloer, toch een paar foto's. De bewondering heeft het weer gewonnen van de angst en schroom.

Mourits is alweer verder: 'Vinden jullie het ook leuk om dit speldje te zien?' Ja, dat vinden wij. Het speldje [15] ligt in een doosje dat op zijn beurt in een grote lade ligt, omringd door andere schrijversparaferalia: een portemonnee, een bierviltje, een kledingborstel. Ook gebruiksvoorwerpen kunnen belangrijk worden.

'Och, en wat vinden jullie hier dan van!' Mourits toont ons het tafelkleed van de familie [16], opgevouwen in een andere lade. Het ziet er haast ongebruikt uit, zo glimmen de parel-druiven op de decoratie. Het wordt ons steeds duidelijker dat de collectie bij het Literatuurmuseum in deskundige handen is. Zelfs het schilderij van Couperus sr. dat net terug is van een uitleen, rust toch op wat bubbeltjesplastic, voor het zijn uiteindelijke plek zal vinden.

We komen aan het einde van de rondleiding – maar uiteraard laat Mourits nog eerst wat handschriften [17] zien. We proberen ze te ontcijferen, maar dat valt niet mee. Het lijkt veel op een doktershandschrift. Nu snappen we waarom Couperus' vrouw Elisabeth er altijd een net manuscript van maakte voor de uitgever en drukker. In de kladschriften staan her en der dingen doorgestreep en je ziet de overgang van een oude naar een nieuwe kroontjespen. Ook staan er soms

[13].

[14].

[15].

[16].

tekeningetjes tussendoor. Couperus maakte deze droedels onder het nadenken als hij schreef, stellen we ons zo voor. We zien ornamenten, gezichtjes, bloemen, katten, vogels en insecten. ‘Die krabbeltjes van Couperus, ze zijn geinig, hè.’ We kenden ze natuurlijk al uit Louis Couperus’ *Zijlijnen*⁴, geschreven door schilder en graficus Hans van der Horst, maar het is toch nog leuker om het met eigen ogen te zien.

Intussen willen we wel eens weten wat volgens Mourits het gekste item in de collectie is. Even moet hij nadenken, dan zegt hij vol overtuiging: ‘Ja, dit vind ik altijd wel fascinerend.’ Hij wijst naar een plastic zak [18] vol papiersnippers, met een dikke, zwarte stift is er tekst op gekalkt. Het was een cadeautje van dichter en fotograaf Gerard Fieret, die zijn manuscripten versnipperd heeft geschonken aan het museum⁵. ‘Geen idee waarom hij dit deed. Maar het is een betekenisvolle afspiegeling van zijn persoonlijkheid. O, en dit vind ik ook altijd erg geinig.’ In zijn handen houdt hij een kijkdoosje van Cees Buddingh [19]. Het is inderdaad een grappig doosje; we vinden het wel passen bij de dichter die ‘De Blauwbilgorgel’ schreef. Kiezen in een schatkamer: nergens voor nodig. 🍷

Zelf naar het museum

Wilt u ook enkele voorwerpen met eigen ogen bekijken? Kom dan vooral naar het museum om de replica van het carnavalspak te bewonderen. Als u een onderzoeksvraag hebt, bent u ook van harte welkom in de studiezaal. Neem daarvoor contact op met het museum via 070 - 33 39 637 of studiezaal@literatuurmuseum.nl. De studiezaal is open van dinsdag tot en met vrijdag, tussen 10.30 en 17.00 uur. Meer informatie vindt u op literatuurmuseum.nl/nl/ontdek-online/archief/studiezaal.

Bezoekt u liever het museum vanuit uw eigen huis? Bertram Mourits schreef eerder voor het Louis Couperus Genootschap over de collectie. Zijn artikel 'Louis Couperus in het Literatuurmuseum' bevat gedetailleerde beschrijvingen én prachtige foto's van veel van de voorwerpen die wij ook zagen. Lees het na op louiscouperus.nl/themas/louis-couperus-het-literatuurmuseum.

Ook op Literatuurmuseum.nl vindt u een virtuele schatkamer, met onder meer de artikelen van Mohammed Benzakour, die ook in Arabesken te vinden zijn, en diverse online exposities. Het loont dus de moeite om eens een zoekopdracht op de site in te geven. Ga er maar goed voor zitten met de 63 resultaten op literatuurmuseum.nl/nl/zoeken?s=couperus.